

A GAZDASÁGI ÉS MONETÁRIS UNIÓ ÉS A VÁLLALATOK

A cikk ismerteti az unió megvalósításának és az euró bevezetésének szakaszait, az EMU létrehozásának kockázatait. Kitér a monetáris unió várható hatásaira, a tagállamok és a kívülálló országok üzleti környezetére. Az euró használatára vonatkozó rendeletek kapcsán részletesen foglalkozik a felmerülő gyakorlati tudnivalókkal, a nemzeti valuták fokozatos leváltásával, s ez ezen utóbbi során érvényesülő/-sítendő konverziós szabályokkal.

Az Európai Unió fejlődésének kiemelkedő mérföldköve a gazdasági és monetáris unió megteremtése, ezzel összefüggésben a közös valuta, az euró bevezetése. A gazdasági és monetáris unió elválaszthatatlan az Európai Unió, illetve jogelődje belső piacának a kilencvenes évek második harmadára befejezett egységesítésétől, amit az Egységes Európai Okmány és a mellékletét képező Fehér Könyv alapján hajtottak végre.

A gazdasági és monetáris unió kialakítása és a közös pénz bevezetése, amiről az 1992. februárjában aláírt Maastrichti Szerződés intézkedett, az egységes belső piac vívmányait erősíti meg, terjeszti ki a pénzügyi szférára és fejleszti tovább. Mivel a gazdasági és monetáris uniót alkotó államok kiterjedt külkereskedelmi, pénzügyi stb. kapcsolatokat tartanak fenn a világ többi részével, ezért az euró bevezetése nem tekinthető belügyüknek, hatással van a kívülálló országokra is.

A gazdasági és monetáris unió megvalósításának és az euró bevezetésének szakaszai

A tagországoknak a gazdasági és monetáris unió eléréséhez vezető úton kell megvalósítaniuk a fizetések és a tőkeforgalom teljes liberalizálását és gazdaságpolitikájuk konvergenciáját. Az ismert, ma már szinte alapinformációnak számító három maastrichti szakasz tételesen a következő:

➔ Az 1990 júliusa és 1993 vége közötti *első szakaszban* kellett a tagországoknak megvalósítaniuk a folyó

fizetések és a tőkemozgások teljes liberalizálását, és az Európai Monetáris Rendszer szűk ingadozási sávokat tartó árfolyam-mechanizmusában való részvétellel bizonyítaniuk a konvergencia-folyamat beindulását.

➔ Az 1994 januárjától 1999 januárjáig tervezett *második szakaszban* kellett végrehajtani a *gazdasági teljesítmények megfelelő fokú konvergenciáját* a közös monetáris politika feltételei megteremtéséhez. A Maastrichti Szerződés rögzítette azokat a teljesítménykövetelményeket, amelyeknek a belépni kívánó országoknak eleget kell tenniük. Ezek az úgynevezett konvergencia-kritériumok a következők:

1. Nagyfokú árstabilitás elérése. Az infláció, amit a fogyasztói árindexszel mérnek, az egyes tagállamokban legfeljebb másfél százalékponttal haladhatja meg a legstabilabb árral rendelkező három ország átlagos áremelkedésének mértékét;
2. A hosszú távú kamatlábak kiegyenlítődése. Az átlagos hosszú távú kamatlábak legfeljebb két százalékponttal lehetnek nagyobbak a három legalacsonyabb kamatszínvonalú tagállam átlagos értékénél;
3. Az Európai Monetáris Rendszerben engedélyezett árfolyam-ingadozások betartása. A nemzeti fizetőeszközt a csatlakozás előtti két évben nem lehet leértékelni, árfolyamának ezen felül az Európai Monetáris Rendszer (EMS) által megállapított $\pm 2,25$ százalékos fluktuációs sávban kell maradnia;
4. Az államháztartás deficitjének és az államadósságnak a radikális csökkentése. A költségvetési deficit nem

lehet nagyobb, mint a GDP három százaléka, az államadósság nem emelkedhet a GDP hatvan százaléka fölé.

➤ *A harmadik szakasznak* a Maastrichti Szerződés értelmében 1999 januárjával kell kezdődnie, amikor is sor kerül a valutaárfolyamok végleges rögzítésére, majd az egyetlen közös valuta, az euró bevezetésére. Vagyis e szakaszban létrejön a gazdasági és monetáris unió.

Az egységes valuta és a közös monetáris politika bevezetése, a közös európai jegybank felállítása csak abban az esetben indulhatott volna be 1997. január 1-én, ha a tagok többsége teljesítette volna a fenti konvergencia követelményeket. Ha csak hét vagy annál kevesebb tagország éret a harmadik fázisra 1997-re, akkor azt el kell halasztani, de legfeljebb csak 1999. január 1-ig. Akkor ugyanis az eredeti elképzelések szerint azok a tagállamok, amelyek teljesítik a kritériumokat, mindenképpen megkezdhetik a harmadik fázist, függetlenül attól, hogy abban hány tag tud részt venni. Ettől az időponttól kezdve az egységes valuta önálló életet kezd.

Fontos pontja a Maastrichti Szerződésnek a „visszafordíthatatlanság” elve, ami azt jelenti, hogy egyetlen tagország sem vétőzhatja meg az egységes valuta bevezetését.

Főként a konvergenciakritériumok megvalósításával kapcsolatos nehézségek miatt az EU-tagállamok állam- és kormányfőiből álló Európai Tanács 1995. decemberi madridi csúcsértekezletén a Maastrichti Szerződésben rögzített ütemezést némiképp módosítva a következő menetrendet fogadta el az európai monetáris unió megvalósítására:

Első szakasz: 1998. január 1.–1998. december 31.

Az Európai Tanács minősített többséggel dönt arról, hogy mely országok vesznek részt az európai monetáris unióban, és rögzíti a második és a harmadik szakasz kezdetét. Az első szakaszban alapítják meg az Európai Központi Bankot és annak igazgatóságát, valamint a Központi Bankok Európai Rendszerét, amely az Európai Központi Bankból és a nemzeti központi bankokból áll. Meghatározzák az egyes tagállamok valutáinak a többi valutához viszonyított bilaterális átváltási arányát. Ezek a rögzített átváltási arányok fogják az egyes érintett nemzeti valuták és az euró közötti konverziós ráták alapját képezni. Megkezdik az új közös pénz, az euró nyomását, illetve a váltópenz verését. Jó előre közzéteszik az új pénz műszaki paramétereit, hogy a pénzautomaták és hasonló készülékek gyártói felkészülhessenek az euró fogadására.

Második szakasz: 1999. január 1.–2001. december 31.

A második szakasz kezdetekor visszavonhatatlanul rögzítik az európai monetáris unióban részt vevő valuták

euróval szembeni átváltási arányát. Ezáltal jön létre a közös valuta. 1998 folyamán fel kell állítani az Európai Központi Bankot és a Központi Bankok Európai Rendszerének intézményét úgy, hogy készen álljon az euró kibocsátására, s arra, hogy 1999 első napjától kezdve átvehesse a teljes felelősséget a közösség monetáris politikájának alakításáért. A pénz- és az árfolyampolitika a közös valutára fog vonatkozni. Ez a bankközi, a pénz- és a tőkepiaci tranzakciókra is kiterjed. A természetes és a jogi személyek üzleti elszámolásait euróban is végezhetik, de ez nem lesz kötelező. Átmenetileg a nemzeti fizetőeszközök is forgalomban maradnak. Az európai monetáris unióban részt vevő országok adósságleveleiket azonban euróban fogják kibocsátani.

Az árfolyamok visszavonhatatlan rögzítése és a közös pénzpolitika kezdetével a nemzeti valuták mint önálló értékek megszűnnek létezni még akkor is, ha a bankjegyek és az érmék átmenetileg forgalomban maradnak. A természetes és a jogi személyek – a bankok kivételével – nem lesznek arra kötelezve, hogy a fizetéseket euróban fogadják el.

Harmadik szakasz: 2002. január 1-től

A nemzeti fizetőeszközöket (érméket és bankjegyeket) az euróval váltják fel. A valutacserét néhány hét alatt kell végrehajtani. A nemzeti valutára szóló bankszámlákat euróra szólókkal fogják felváltani. 2002. július 1-ig teljesen kivonják a forgalomból a nemzeti fizetőeszközöket. Az euró addigra törvényes fizetőeszközzé válik. Bizonyos előre meghatározott ideig a bankoknál még át lehet váltani nemzeti fizetőeszközöket euróra.

A fenti menetrend alapján döntöttek az Európai Tanács 1998. május 2-3-i csúcsértekezletén arról, hogy a gazdasági és monetáris uniót kezdetben tizenegy ország fogja alkotni (Ausztria, Belgium, Finnország, Franciaország, Hollandia, Írország, Luxemburg, az NSZK, Olaszország, Portugália, Spanyolország). Nagy-Britannia, Svédország és Dánia nem kíván – legalább is az első körben – a gazdasági és monetáris unió tagja lenni, Görögország pedig nem lehet tag, mert nem teljesítette a konvergencia-kritériumokat. Megállapították a gazdasági és monetáris uniót alkotó 11 ország valutáinak a többi valutához viszonyított bilaterális átváltási arányait. Ténylegesen is létrejött az Európai Központi Bank és a Központi Bankok európai Rendszere.

Az Európai Tanács 1997. júniusi amszterdami csúcsértekezletén német kezdeményezésre elfogadott úgynevezett stabilitási paktum lehetővé teszi azon országok „megbüntetését” (a GDP meghatározott százalékának az EU költségvetésébe történő befizetése formájában), ame-

lyek nem tesznek eleget az államháztartási fegyelem követelményeinek.

Az EMU megvalósításának kockázatai

Az EMU-ra vonatkozó pontosan meghatározott részcélok és a megvalósítási stratégia világosan rögzített fő elemei egyértelműen jelzik a tagországokkal szembeni gazdasági, politikai követelményeket, elvárásokat. Ennek ellenére a gazdasági és monetáris unió megvalósítása terén több bizonytalanság, kockázat és megválaszolatlan kérdés, probléma van.

A gazdasági és monetáris unió megvalósításával kapcsolatos veszélyek és a kockázatok mindenekelőtt ahhoz kapcsolódnak, hogy miközben a monetáris politika integrációs szintre kerül, a gazdaságpolitikai döntések, azok közül is a költségvetés-politikai döntések decentralizáltak maradnak, azaz a nemzeti kormányok szintjén történik a döntés e kérdésekben. Noha a stabilitási paktum tartalmaz szankciókat a költségvetési hiány GDP-hez viszonyított három százalékos arányának túllépése esetére, a monetáris és a fiskális politika eltérő kompetenciája adott esetben a gazdaságpolitika konzisztenciáját veszélyeztetheti.

Nem tisztázott teljesen az, hogy a monetáris összehangolásról a közös monetáris politikára való áttérés folyamatában a szűkülő kompetenciával rendelkező nemzeti központi bankok hogyan lesznek képesek majd végrehajtani a gazdasági konvergenciához szükséges kiigazítási feladatokat.

Nem csupán a költségvetési kiadások lefaragása problematikus, hanem az adórendszerek harmonizálása is.

A monetáris unió várható hatásai a tagállamok és a kívülálló országok üzleti környezetére

A gazdasági és monetáris unió megvalósításától, illetve a közös pénz, az euró bevezetésétől a gazdasági és monetáris unióban részt vevő országok különféle mikro- és makroökonómiai előnyöket várnak. Ezeket az előnyöket és hátrányokat a gazdasági és monetáris unió koncepciójának kidolgozása kapcsán a Bizottság szakértői elemezték.

A gazdasági és monetáris uniótól általában a makrogazdasági stabilitás és a mikroökonómiai hatékonyság (optimális forrásallokáció, gazdasági növekedés) erősödését várják.

Az EMS keretében számottevő mértékben mérséklődött a benne részt vevő valuták nominális árfolyamának ingadozása. A monetáris unió létrejötte a közös valutával a benne részt vevő országok mindegyikének gazdaságát

kedvezően fogja érinteni abból a szempontból, hogy *megszűnik a monetáris unión belül a résztvevő országok közötti devizaátváltás, devizakereskedelem.*

Az euró bevezetése teljes mértékben *megszünteti az árfolyam-bizonytalanságot és az árfolyamkockázatot.* Az árfolyam-bizonytalanság és kockázat kiküszöbölése általában is kedvezően érinti az üzleti környezetet, azon belül pedig mindenekelőtt a beruházásokat. Különösen a hosszú lejáratú beruházások esetében nehéz az árfolyamkockázatokat fedezeti ügyletekkel mérsékelni.

A vállalati szférában a konverziós költségek csökkenése és az árfolyamkockázat eltűnése mellett azzal is számolnak, hogy az euró bevezetése hozzájárul a külső piaci értékesítés és beszerzési feltételek javulásához, és pozitív hatást gyakorol az elosztásra és a marketingstratégiára is.

Az árfolyam-bizonytalanság és árfolyamkockázatok kiküszöbölése várhatóan az általános *kockázati prémieumok* mérséklődését is maga után vonja.

Statikus vetületben, egy adott állapotot feltételezve a határokon átnyúló fizetési forgalom költségeinek a mérséklődése az euró bevezetésével a nagy exportőr és importőr vállalatoknak, a nemzetközi fizetési forgalomban részt vevő nagy szervezeteknek kedvez. Nagyságrendi összefüggések miatt ugyanis ezek a vállalatok, szervezetek megtakarítása a legjelentősebb. Ugyanakkor a nagy volumenekből adódóan éppen ezek a vállalatok képesek fedezeti ügyletek segítségével a leginkább védekezni az árfolyam-kockázatok ellen. A kis és a közepes méretű vállalatok számára a fedezeti ügyletek költségesek. Az árfolyam-bizonytalanságok és árfolyamkockázatok kiküszöbölése révén a gazdasági és monetáris unió *integráló tényező* lehet a *reálszférában.*

A gazdasági és monetáris unió megvalósításától a kamatlábak csökkenését is várják. A kamatlábak csökkenése nyomán olcsóbbá válik az állami adósságállomány finanszírozása. Ez különösen a kamatlábak változására érzékenyen reagáló szektorokban (építőipar, ingatlanpiac stb.) válthat ki erőteljes teljesítménynövekedést.

A gazdasági és monetáris unió hozzájárul az árstabilitáshoz és az inflációs ráták kiegyenlítődéhez, az árak áttekinthetőségéhez. Az árstabilitás erősödése és a tagállamok inflációs rátái közötti különbségek mérséklődése nyomán javul az erőforrások allokációja.

A hátrányok közül első helyen az említendő, hogy a gazdasági és monetáris unióban megszűnik a nominális árfolyamok változtatásának a lehetősége. Ezáltal a nemzeti makrogazdasági politikák fontos autonóm alkalmazkodási eszköze tűnik el, amennyiben például a nemzetközi versenyképesség romlását, a kereslet időleges csökkenése és a piaci zavarok miatti átmeneti nehézségeket nem lehet leértékeléssel kompenzálni.

A nemzeti árfolyam-politika eltűnésével a nemzetközi versenyképesség fokozása, illetve a világgazdasági alkalmazkodás terhei kizárólag a reálszférára hárulnak. A nemzetközi versenyképesség javítása a bérek és az árak rugalmasságától függ. Mivel az árak, főként pedig a bérek a legtöbb országban meglehetősen rugalmatlanok, ezért fennáll a termelés csökkenésének és a munkanélküliség növekedésének a veszélye. A versenyképességben az egyes országok közötti, folyó fizetési mérleghiány formáját öltő különbségek ugyan eltűnnek, ezzel szemben viszont nőni fognak az egyes régiók közötti fejlettségbeli és versenyképességbeli különbségek.

Az EMU és a kívülállók

Az EMU-hoz nem tartozó országok számára a közös valutából adódó előny az lesz, hogy nem kell számolniuk az európai monetáris uniót alkotó országok nemzeti valutái közötti keresztárfolyamok megváltozásának a kockázataival, mert egyetlen, az euróval szembeni árfolyamkockázat marad fenn. A keresztárfolyamok megváltozásából adódó kockázatok megszűnése adott esetben megtakarításokat is jelenthet számukra (pl. a fedezeti ügyletek költségei).

Ezek a megtakarítások valószínűleg csekélyebbek lesznek, mint a gazdasági és monetáris unióban részt vevő országok esetében a következő tényezők miatt:

➤ A kívülálló számára nem jöhet szóba a dolog természetéből adódóan a valutaváltás teljes megszüntetése. Megtakarítás legfeljebb ott jelentkezhet, hogy a gazdasági és monetáris unióba tartozó országokkal fenntartott gazdasági kapcsolatokban egy valutára (az euróra) vagy valutáról történő átváltásra kerül sor, nem pedig több valuta átváltása történik meg, egymástól esetleg a jelenlegitől különböző feltételekkel;

➤ Az elvileg elérhető megtakarítások nagyságrendjét tovább mérsékli az a körülmény, hogy a legtöbb kívülálló ország egy-két kulcsvalutában (ECU, DEM stb.) bonyolítja üzleti tranzakcióit, a gazdasági és monetáris unió létrejöttével tehát kevés számú valuta átváltását kell egygel helyettesíteni.

Az euró bevezetésének jogi alapjai

Az euró 1999. január 1-i bevezetésének jogi alapjait sok tekintetben két rendelet alkotja:

➤ Az Európai Tanács 1995. decemberi madridi csúcserkeztetésén megállapodás született arról, hogy egy 1999. január 1-én hatályba lépő tanácsi rendelet határozza meg az euró használatának végleges jogi kereteit. E rendelet első változatát, amely a Maastrichti Szerződés 109 l(4) cikkén alapul, már kidolgozták, és megjelentették a

Közösség hivatalos lapjának 1997. augusztus 2-i számában. A 974/98. (EK) rendelet elfogadására 1998. május elején került sor. A rendelet az euró bevezetéséről intézkedik.

➤ A Tanács 1103/97. (EK) 1997. június 17-i rendelete az euró státusáról Maastrichti Szerződés 235. cikkén alapul. A rendelet – definíciójából adódóan – jogilag kötelező, közvetlen hatálya kiterjed az egész Európai Közösségre.

Az euró használatára vonatkozó rendelet

A Maastrichti Szerződés 109 l(4) cikkén alapuló 974/98. EK rendelet meghatározza az euró mint közös pénz státusát, valamint a gazdasági és monetáris uniót alkotó tagállamok korábbi nemzeti valutáinak a jogállását az átmeneti időszakban.

A rendelet 2. cikke szerint 1999. január 1-től az euró lesz a gazdasági és monetáris uniót alkotó országok valutája. Ettől az időponttól az euró helyettesíti az EMU-ban részt vevő országok valutáit. A nemzeti valuták jogi értelemben, mint saját jogú valuták megszűnnek létezni. Mivel az euró bankjegyeket és érméket nem vezetnek be azonnal, ezért biztosítani kell azt, hogy a gazdasági szereplők továbbra is használhassák korábbi nemzeti valutáik egységeit az 1999. január 1. és 2001. december 31. közötti átmeneti időszakban. Ebben az átmeneti időszakban az euró több címletben fog létezni:

➤ Az egyik címlet lesz maga az euró és decimális váltópénze, a cent (1 euró = 100 cent) (2. cikk);

➤ Másodsor, a nemzeti pénzegységek az euró nemdecimális alosztályai lesznek. (6. cikk (1) bekezdés).

Ez azt jelenti, hogy az EMU-t alkotó országok nemzeti valutáit az euróval helyettesítik. Maguk a nemzeti valuták megszűnnek, de egységeiket az euró alosztályaiként fenntartják. Az átmeneti időszakban ezért meg kell különböztetni egymástól az eurót mint az EMU-ban részt vevő országok valutáját, és az euró egységet mint az euró egyik egységét.

A rendelet tartalmazza azokat a gyakorlati szabályokat is, amelyek az átmeneti időszakban a különböző valutaegységekre vonatkoznak. Ezek közül kiemelkedik az 1995. decemberi madridi csúcserkeztetésen elfogadott „sem nem kényszerítés, sem nem tiltás” elv. Noha a nemzeti valutaegységek és az euró ugyanannak a pénznek a kifejezési formái, a szóban forgó rendeletről, a nemzeti jogszabályoktól és a konkrét szerződéses feltételektől függően funkcióik és felhasználási lehetőségeik különbözőek lehetnek.

A rendelet világosan kimondja, hogy minden valutaegység – tehát az euró és a nemzeti valutaegységek egy-

aránt – érvényesen használhatók új törvényes eszközök létrehozásában, így például a szerződésekben és a törvényekben. Az euró használatának a lehetősége az eurónak, mint közös valutának a bevezetéséből és az euró fenti definíciójából következik. Ugyanígy, a nemzeti valuták használatának a lehetősége szintén definíciójukból következik, mivel a nemzeti valuták az euró alosztályainak tekinthetők. Ezáltal a nemzeti valutákra történő hivatkozás ugyanúgy érvényes, mint az euróra történő hivatkozás.

Ebből az is következik, hogy a gazdasági szereplők az általuk választott valutaegységet szabadon használhatják szerződéses kapcsolataikban.

A rendelet 7. cikke értelmében az 1999. január 1. előtt kötött szerződések és más jogi eszközök nem változtatják meg automatikusan a denominációt az átmeneti időszakban. Magyarán, az eredetileg DEM-ben kötött szerződés olyan euró-szerződés marad, amelyet az euró DEM-aosztályában denominálnak.

A rendelet 8. cikke lehetővé teszi a feleknek az általános szabálytól való eltérést azzal, hogy a jogi eszközök denominálását tiszteletben kell tartani minden olyan aktus esetében, amely ilyen jogi eszközökön alapul. Ez a lehetőség azokban az esetekben is fennáll, amikor a szerződés kettőnél több természetes vagy jogi személyre (például részvényesekre) vonatkozik.

Egy másik, az euró kötelező használatával kapcsolatos garanciazáradék az, hogy a rendelet 8. cikke (5) bekezdése értelmében az EMU-t alkotó tagállamok az euró használatát csak közösségi jogszabályokra támaszkodva tehetik kötelezővé. Ez nemcsak a szerződéses kapcsolatokra vonatkozik, hanem az állampolgároknak és a vállalatoknak az állami-közületi szektorral fenntartott kapcsolataira, valamint a jogszabályok által előírt pénzügyi műveletekre is. Ha viszont egy tagállam lehetővé kívánja tenni állampolgárai számára az euró használatát például az adóbevallás elkészítésében vagy üzleti jelentések publikálásában, akkor ezt szabadon megteheti.

Az alól a szabály alól, amely szerint az euró használatát nem szabad kötelezővé tenni az átmeneti időszakban, három kivételt tesz a rendelet 8. cikke (3) és (4) bekezdése:

– Speciális szabályok érvényesülnek akkor, ha egy számlán történik jóváírás. Azokat az összegeket, amelyeket euróban vagy egy nemzeti valutában denomináltak, és amelyek egy EMU-tagországban fizetendők, az adós vagy euróban vagy a szóban forgó ország nemzeti pénzegységében fizetheti meg. Ezek a szabályok azonban nem sugallhatják azt, hogy a pénzügyi közvetítők kötelesek lehetővé tenni más fizetési lehetőségeket vagy olyan

pénzügyi instrumentumokat, amelyek az euró valamelyik egységéként vannak meghatározva.

– A konverziós kötelezettség a fogadó hitelintézetet terheli, neki kell végrehajtania a bejövő fizetés konverzióját a hitelező számlájának a valutájára akkor, ha ezt nem tette volna meg a pénzt küldő bank vagy a fizetési rendszer. A pénzt fogadó hitelintézetnek nincs szüksége a számlatulajdonos hozzájárulására a jelzett konverzió végrehajtásához. Ez a szabály nemcsak azokra a hitelszámlákra vonatkozik, ahol a fizetés banki transzferrel történik, hanem azokra a fizetésekre is, amelyeket csekkel vagy egyéb eszközökkel hajtanak végre.

– A tagállamok olyan intézkedéseket is hozhatnak, amelyek lehetővé teszik a szervezett piacok (pl. értéktőzsdék, rendszeres cserét folytató rendszerek, klíring és fizetéseket bonyolító rendszerek) számára, hogy megváltoztassák az elszámolási egységet.

A nem kényszerítés elve alóli kivételek fenti listája meglehetősen zárt, amennyiben minden más lehetséges kivételt – a 8. cikk (5) bekezdése szerint – csak közösségi jogszabályok alapján lehet tenni. A nemzeti törvényhozás ugyanakkor meglehetősen nagy szabadságot élvez az átmeneti időszakban olyan szabályok fenntartása tekintetében, amelyek a nemzeti valutaegység használatát követelik meg. Ez a 8. cikk (1) bekezdéséből következik, amely előírja, hogy azon jogi eszközökön (ebben az esetben a nemzeti törvényeken) alapuló aktusokat, amelyek bizonyos egység használatát írják elő, az illető egységben kell megvalósítani. Ez mindenekelőtt az állami-közületi szektorral folytatott műveletekre és a közjog által szabályozott tranzakciókra vonatkozik. Ezt az előírást nem szabad úgy értelmezni, hogy az lehetőséget ad a nemzeti valuta használatára történő kényszerítésre a szerződéses kapcsolatokban, mert ez ellentmondana a szerződések szabadságának, amit a 8. cikk (2) bekezdése is elismer. Az euró valutaegység használatát tiltó nemzeti jogszabályok nem alkalmazhatók.

A rendelet a bankjegyek és érmék forgalmáról és védelméről is tartalmaz előírásokat. A 9. cikk szerint a nemzeti valutaegységben denominált bankjegyek és érmék törvényes fizetőeszköz státusukat megőrzik az átmeneti időszakban, illetve a 15. cikk értelmében hat hónapon keresztül azt követően. Ezt a hat hónapos időszakot a tagállamok szélsőséges esetben akár nullára is csökkenthetik. Addig, amíg a nemzeti valutaegységben denominált bankjegy és érme az egyetlen elérhető törvényes fizetési eszköz, el kell fogadni azt az ebben a nemzeti valutaegységben denominált adósság rendezésére, továbbá az euró egységben denominált adósság rendezésére is. Ezen bankjegyek és érmék törvényes

fizetési eszköz funkciója azonban a rendelet hatályba lépéséig terjedő időszakra korlátozódik.

A 10. és a 11. cikk értelmében az euró bankjegyek és érmék kibocsátására a madridi csúcserkezetek által kidolgozott menetrend szerinti időpontban kerül sor. E menetrend értelmében legkésőbb 2002. január 1-én kell erre sor kerülnie, azaz ez az időpont az, amikor az euró bankjegyeket és érméket forgalomba kell hozni. Az a döntés, amely ezt az időpontot nyitva hagyta, azzal függ össze, hogy a kiskereskedők szerint az év vége nem a legszerencsésebb idő új bankjegyek és érmék bevezetésére.

Az átmeneti időszak végén a nemzeti valutaegységek mint az euró alosztályai megszűnnek létezni. Ezt követően kizárólag csak az euró és a cent mint az euró váltópénze lesz forgalomban. A 14. cikk értelmében a jogi instrumentumokban található, a nemzeti valutaegységre vonatkozó utalást az átmeneti időszak végén az euróra vonatkozó utalásként kell olvasni, természetesen az illető nemzeti valutaegység konverziós rátájának megfelelően. E jogi instrumentumok „fizikai redenominálására” nem lesz szükség. Természetesen a jogbiztonság és az érthetőség kedvéért kívánatos a jogi instrumentumok fizikai redenominálása is, különösen a hosszú lejáratú szerződések esetében.

Mivel lehetséges lesz az, hogy egyes tagállamok előbb vezetik be az euró bankjegyeket és érméket, mint mások (bár az euró bevezetésének napja minden tagállamban ugyanaz), ezért az egyes tagállamok saját törvényhozási hatáskörben lerövidíthetik a törvényes fizetőeszközre vonatkozó fél éves átmeneti időszakot, adott esetben akár nullára is. Másrészt a tagállamoknak az is jogukban áll majd, hogy az átmeneti időszakra szabályokat állapítsanak meg a nemzeti bankjegyek és érmék használatára, illetve intézkedéseket dolgozzanak ki azok kivonására a forgalomból.

A Tanács 1103/97. (EK) 1997. június 17-i rendelete:

A Tanács 1103/97 (EK) rendelete a módosított EK Szerződés 235. cikkén alapul. Főként olyan kérdésekkel foglalkozik, amelyek szabályozásában különösen nagy jelentősége van a jogbiztonságnak. A rendelet végleges formába öntését a piaci szereplőkkel való intenzív konzultáció előzte meg.

Az ECU-euró konverzió

Az előbb elemzett rendelet 2. cikke szerint egy euró egy ECU-vel fog megegyezni. Itt nincs másról szó, mint a Maastrichti Szerződésben lefektetettek megismétléséről, valamint az Európai Tanács 1995. decemberi, madridi

csúcstalálkozóján elhatározott döntés megerősítéséről. Ez a megerősítés minden olyan magánjogi szerződést érint, amelyben explicit utalás történik a közösségi jogszabályok által definiált ECU-re. A rendelettervezet azt feltételezi, hogy minden, az ECU-re történő hivatkozást a közösségi törvényhozás által definiált ECU-re hivatkozásként kell értelmezni. Ez azt jelenti, hogy például az EMU-ban használt ECU-re vagy a közösségi költségvetésre történő utalás e rendelet szerint a közösségi jogalkotás által definiált ECU-re történő hivatkozást feltételez. E feltételezés mögött az az érvelés húzódik meg, amely szerint gyakorlatilag minden fél a hivatalos ECU-re utal, még akkor is, ha ez nem mindig tükröződött a szerződések megfogalmazásában.

Ez a feltételezés, amely cáfolható, a szerződéskötési szabadságot tiszteletben tartja. Ha a felek egyértelműen a hivatalos ECU-tól eltérő dologra kívánnak hivatkozni, például egy állandóan rögzített kosárra, akkor a felek akarata fog érvényesülni. Ez követi azt az 1994. áprilisi közösségi ajánlást, amely szerint kétséges esetekben a szerződésekben az ECU-re történő hivatkozás a közösségi jogalkotásban definiált ECU-re vonatkozik. Ennek a figyelmen kívül hagyása nem függ annak a szerződésben történő írásba foglalásától. Levezethető a szerződő felek viselkedéséből vagy más tényezőkből. A feltételezés módosítja a bizonyítási kényszert a szerződő feleknek, azaz a bizonyítási kényszer annál a szerződő félnél van, aki azt állítja, hogy szándékosan hivatkoztak a hivatalosan definiált ECU-tól eltérő dologra.

A szerződések folytonossága

A vizsgált rendelet megerősíti a szerződések és más jogi eszközök folytonosságát (3. cikk). Ezt már az Európai Tanács madridi ülésén is hangsúlyozták az euróra való átmenettel összefüggésben. A piaci szereplők kérésére és az átláthatóság biztosítása érdekében a Bizottság ezt az elvet kifejezetten bevette a jogi keretek közé, bár világhosszá tette a különféle jogszabály-magyarzatok kapcsán, azt hogy ennek főként deklaratív célja van.

A folytonosságra vonatkozó cikkely az euró bevezetésére utal, ami sokkal szélesebben értelmezendő, mint a nemzeti valuták euróval történő helyettesítése 1999. január 1-től. Az euró bevezetése magában foglalja az ECU-re történő utalásnak az euróra történő hivatkozással való helyettesítését is. Emellett nyitott arra, hogy az euró bevezetésének más, így 1999. január 1. előtti közvetlen következményeit is magába foglalja. A Bizottság mindig is hangsúlyozta azt, hogy az euró bevezetése nem igazolja a szerződések megműködését elvének vagy hasonló hatású elveknek a segítségül hívását.

A különféle jogrendszerekben több körülménynek kell fennállnia az említett elvek alkalmazásához:

- ◆ A szerződésben szereplő körülmények súlyos megzavarásának kell fennállnia. A körülmények súlyos megzavarása nyomán a szerződő felek kockázatai az általuk viselt általában elfogadható kockázatokat meg kell, hogy haladják;
- ◆ Az eseménynek előre nem láthatónak kell lennie.

Minden ténylegesen létező szerződés esetében az EMU nem meríti ki a fenti feltételeket. A szabályozás ennek ellenére határozott megállapítást tartalmaz a folytonosság elvéről, ezáltal növeli a jogbiztonságot, és egyértelmű útmutatást ad a szerződő feleknek a meglévő szerződésekkel kapcsolatban. Ez a megállapítás azt is lehetővé teszi, hogy a szerződő felek ne hivatkozhassanak *vis majorra* az euró bevezetésével összefüggésben.

A folytonosság elvének a megerősítése nemcsak az Unión belüli jogbiztonságot erősíti, hanem harmadik országok szerződő feleinek és bíróságainak is pozitív jeleket ad még akkor is, ha a közösségi jog nem érvényes harmadik országokra. Minden esetre a *lex monetae* mint általánosan elfogadott jogelv biztosítja azoknak a meglévő szerződéseknek a folytonosságát még a harmadik országok jogszabályai szerint is, amelyeket olyan pénznemben határoztak meg, amely feloldódik az euróban. Ezt a rendelet bevezetésének (8) felsorolása tartalmazza.

A *lex monetae* az államok szuverén jogát jelenti arra, hogy szabályozzák saját nemzeti valutájukat. A *lex monetae* a szerződés pénznemének a joga. Ennek értelmében egy nemzeti valutában meghatározott adósságot abban a valutában kell teljesíteni, amely az adott ország törvényei szerint az érvényes valuta. A *lex monetae* elv mögötti feltételezés az, hogy a pénzt jogszabály hozza létre, és az állam szabályozza. Azt is fel lehet tételezni, hogy az állam szuverén hatalmát gyakorolja pénze felett, és egyetlen állam sem hoz törvényt egy más ország valutájára vonatkozóan. Ebből az következik, hogy a valutára vagy pénzre vonatkozó törvény, azaz a *lex monetae* az, ami meghatározza, valutaváltás esetén hogyan kell a helyettesítendő valutában kifejezett összegeket az újra konvertálni.

Harmadik országok jogrendszerének a vizsgálata arra utal, hogy a *lex monetae* elve érvényesül a világ fő pénzügyi központjaiban. Függetlenül annak a valószínűségtől, hogy pereskedés esetén az amerikai bíróságok megerősítik-e a folytonosságot, a New York-i törvényhozáshoz javaslatot nyújtottak be arra vonatkozóan, hogy explicite mondják ki azoknak a New York-i jogszabályok szerint kötött szerződéseknek a folytonosságát, ame-

lyeket ECU-ben és az EMU-ban részt vevő országok valutájában kötöttek. A már elfogadott jogszabály, amely New York állam általános kötelezettségekre vonatkozó törvénye kiegészítésének formáját ölti, kiköti, hogy az euró bevezetésének (az euró fogalmába beleértve bármely ésszerűen megállapított új referencia-kamatlábat is) nem lehet az a hatása, hogy bármely szerződés teljesítését érvénytelenítse vagy az alól felmentést adjon, vagy valamelyik felet feljogosítson arra, hogy egyoldalúan megváltoztassa vagy felmondja a szerződést. Hasonló jogszabályokat fogadott el Illinois Állam törvényhozása. Figyelmet érdemel, hogy Indonézia és Törökország jogrendszere nem ismeri el a *lex monetae* elvét.

Versenyképességi okokból a fő pénzügyi központok érdekelték abban, hogy jogrendszerük elismerje az eurót és a szerződések folyamatosságát.

A 1103/97. rendelet nem foglal határozottan állást a referencia-kamatlábak (DEM-LIBOR, -FIBOR, PIBOR stb.) megszűnése, illetve újjal történő helyettesítése kérdésében. A jogszabályból annyi minden esetre kitűnik, hogy az átmeneti időszakban a nemzeti valutaegységekben denominált referenciáráták és az új, euróban denominált referenciáráták egymással párhuzamosan fognak létezni, tehát a régi referenciáráták fennmaradnak, nem kell megszüntetni azokat. Az euró bevezetése óta eltelt időszak tapasztalatai alapján a legtöbb nemzeti referenciárátát megszüntették, és helyettük az EURIBOR-t használják. A régi referencia-ráták (referencia-kamatlábak) eltűnése sem érinti a szerződések folytonosságát.

Összefoglalásként tehát megállapítható, hogy a szerződések folytonossága érvényesülni fog:

- ◆ a gazdasági és monetáris unión belül;
- ◆ harmadik országokkal szemben a pénzjog (*lex monetae*) alapján akkor is, ha a közösségi jog nem érvényes harmadik országokban.

Ennek ellenére vannak ún. problémás szerződések. Ezek jellemzői, kritériumai a következők:

- ⇒ 2002 után járnak le;
- ⇒ nemzeti valutában köttették őket;
- ⇒ nemzeti valutában denominált referenciárátát tartalmaznak;
- ⇒ nem közösségi jogszabályok vonatkoznak rájuk (kivéve New York, Illinois, Kalifornia és Japán jogszabályait).

Ha egy piaci szereplőnek problémás szerződése van, akkor első lépésben célszerű azt értelmeznie, és az értelmezést a másik szerződő féllel standard szöveg aláírásával jóváhagyatni. Ezáltal időben elkerülhetők a szerződések jogfolytonosságával, azok értelmezésével

kapcsolatos esetleges későbbi viták. Bonyolultabb jogi problémák, problémás szerződések értelmezéséhez célszerű közösségi jogban járatos jogi tanácsadót igénybe venni.

Konverziós és kerekítési és szabályok

A 1103/97. rendelet a kerekítésről és a konverziós rátákról is tartalmaz szabályokat. Különösen nagy jelentősége van az euróra való átmenetben a szoftver-termékek átállításának. Ezeknek ugyanis nagy pontosságot kell biztosítaniuk a konverziók végrehajtásában. Azt is meg kell akadályozniuk, hogy a konverziós műveletek során valamelyik félnek nyeresége, másnak vesztesége keletkezzen.

A hivatalos konverziós rátákat 1999. január 1-én hirdették ki. A rendelet azonban már előre rögzítette a konverziós ráták meghatározásának néhány aspektusát. Előírta: egy euró mindegyik EMU-ban részt vevő valuta egységéhez viszonyított átváltási aránya rögzített kell, hogy legyen. Ezeket az átváltási arányokat a Tanács hat szignifikáns számjegyre határozta meg. Ez az EMS központi paritásai definíciójának a gyakorlatát követi.

A gazdasági és monetáris unióban részt vevő országok nemzeti valutáinak hivatalos konverziós rátái 1 euróra

BEF	FIM	NLG	DEM	ATS	ESP	LUF	FRF	IEP	ITL	PTE
40,3399	5,94573	2,20371	1,95583	13,7603	166,386	40,3399	6,55957	0,787564	1936,27	200,482

A Tanács által elfogadott rátákat kell mindkét irányban használni az euró és a nemzeti valuták közötti átváltáskor (4. cikk, (3) bekezdés), valamint a nemzeti valuták egymás közötti átváltásakor (4. cikk, (3) bekezdés). Ez azt jelenti, hogy ha egy összeget valamelyik nemzeti valutáról euróra váltanak át, akkor azt az összeget konverziós rátával kell elosztani. Az eurótól a nemzeti valutára történő átváltás esetén az adott összeget a konverziós rátával kell megszorozni. Az inverz rátákat nem szabad használni. Ennek az az oka, hogy a konverziós ráta ezzel együtt járó kerekítése pontatlanságokat okoz az átváltáskor, különösen nagy összegek váltása esetén.

Az egyes nemzeti valuták között nem állapítanak meg bilaterális átváltási kulcsokat, hanem csak egy rögzített algoritmust fogadott el a Tanács, amely előírja azt, hogy miképpen kell egy nemzeti valutaegységet egy másikra átváltani. Az első lépés az, hogy a nemzeti valu-

taegységet euróra kell átváltani. Az átváltás eredményét legalább három tizedesjegyre kell kiszámolni. A második lépésben ezt az euróban kifejezett összeget lehet egy másik nemzeti valutára váltani. Ha megállapítanak bilaterális átváltási kulcsokat, akkor lehetőség lenne nyereség elérésére az egyik nemzeti valutának a másikra történő átváltása révén. Az elkerülhetetlen kerekítési pontatlanságok miatt az euró és a nemzeti valuták közötti átváltási arányok valószínűleg nem lennének teljesen konzisztensek minden bilaterális kulccsal. A 4. cikk (4) bekezdése egyértelművé teszi azt, hogy csak akkor lehet alternatív módszereket használni az átváltáskor, ha azok ugyanarra az eredményre vezetnek, mint a rendeletben közölt algoritmus.

Konverziós költségek

Az Európai Bizottság jogilag nem kötelező ajánlása értelmében a bankok nem jogosultak konverziós költség felszámítására a bejövő tételek esetében a nemzeti valutaegységről euróra, illetve euróról nemzeti valutaegységre történő átváltáskor az átmeneti időszakban. Ugyancsak nem számíthatnak fel konverziós költséget az átmeneti időszak végén a nemzeti valutáról euróra történő átváltás esetében. Végül nem különbözhet a különféle pénzügyi szolgáltatások euróban meghatározott díja a hasonló szolgáltatásokért nemzeti valutában meghatározott szolgáltatások költségétől.

Ezen túlmenően a Bizottság – jogilag nem kötelező ajánlásként – javasolja azt, hogy a bankok ne számítsanak fel konverziós költséget kimenő tételek esetén a nemzeti valutáról euróra, illetve euróról nemzeti valutára történő átváltáskor az átmeneti időszakban, a számlák nemzeti valutáról euróra történő átváltásakor az átmeneti időszakban, valamint a háztartások szokásos készpénzállományának euró bankjegyekre és érmékre történő átváltásakor az euró bevezetésének utolsó szakaszában. A bankoknak átlátható módon kell meghatározniuk a háztartásokban szokásos összeg nagyságát és a beváltás gyakoriságát.

A fentiekből jól kitűnik az, hogy a gazdasági és monetáris unió bevezetése a magyar piaci szereplőket is érinti, az euróval kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat nekik is ismerniük kell.